Speech van Jozias van Aartsen voor de Algemene Vergadering van de VVD op 28 november 2003 te Veldhoven

Opnieuw staan wij aan de vooravond van een verkiezingsjaar: de verkiezingen voor het Europees Parlement in juni 2004. De VVD appelleert aan allen die de nadruk leggen op de vernieuwende kracht van de persoonlijke vrijheid, zij het met besef van de collectieve verantwoordelijkheid.

“Zij appelleert vooral ook aan diegenen die – hoewel liberaal denkend – zich van de politiek hebben afgekeerd. Zij roept deze groepen op haar te steunen. Niet om de VVD groot te maken. Maar om ter wille van het liberale beginsel van vrijheid en verantwoordelijkheid. Als zij vinden, dat het imago van de VVD daarbij een hinderpaal is, moeten zij dat zeggen. Dan vormen wij tezamen een nieuwe partij. “

Voordat u allen het podium bestormt en mij de mond snoert: dit is een citaat uit het Liberaal Manifest uit 1972: 31 jaar geleden.

Ik houd van Manifesten; zeker van liberale en werkte aan 2 ervan mee. Maar ik denk dat we de komende jaren eens moeten handelen naar al die mooie woorden die wij in de loop der jaren opschreven. Denk ook aan de inleiding van ons verkiezingsprogram 2002.

Wij hebben een opdracht. En die opdracht is alleen in de praktijk van iedere dag waar te maken.

Wat is onze achtergrond? Laat ik die neerzetten aan de hand van de onlangs overleden historicus Kossmann, één van de grote intellectuelen van zijn generatie. Gevat, erudiet en met een grote liefde voor de mens en zijn beperkingen.

Zoals Raymond Aron dat in Parijs deed, doceerde Kossmann op koppige wijze politieke en intellectuele geschiedenis – in een tijdperk van bijna-unanimiteit over Marxistische economische geschiedenis. Kossmann was ervan overtuigd – net zoals wij – dat de wereld uiteindelijk wordt gevormd

door politiek en ideeën. Wij liberalen en al diegenen aan wie wij willen appelleren, kunnen enorm profiteren van zijn inzichten en analyses.

Laat ik twee punten voor u uitlichten. Allereerst hielp Kossmann ons het Nederlandse liberalisme van de negentiende eeuw te herontdekken. Hij toonde aan dat onze voorgangers meer deden dan het bestrijden van economisch protectionisme. Zij waren ook democratische hervormers. De liberalen van toen zetten zich in voor electorale en constitutionele hervormingen, voor beter en toegankelijker onderwijs voor innovatie in onze economie. Het voornaamste voorbeeld van deze liberale beweging is Johan Rudolf Thorbecke. Deze erfenis van hervormingsgezindheid wil de VVD weer oppakken. Liberalen zit vooruitstrevendheid in het bloed.

Aan de andere kant heeft Kossmann ons altijd herinnerd aan de krachten en de ironie van de geschiedenis. Neem de wijze waarop nationale identiteiten door de eeuwen heen werden gevormd. Kossmann was niet het type historicus die claimt dat de identiteit een door God gegeven realiteit is. Ja, deze komt tot stand door gebeurtenissen en politici, door oorlogen en staten. Maar nee, als de identiteit er eenmaal is, kan deze niet eenvoudig ongedaan worden gemaakt, net zo min als nieuwe identiteiten gecreëerd kunnen worden. Een goede les voor alle EU-zeloten.

De VVD wil lering trekken uit de lessen van Kossmann. Wij streven er naar een hervormingsgezinde liberale partij te zijn met een historisch bewustzijn.

Aan de hand van Kossmann sprak ik over identiteit. Is dat niet het thema voor de Nederlandse samenleving van vandaag?

Hebben wij nog een identiteit?

Want als we in ogenschouw nemen hoe moeizaam het integratie-proces van niet-westerse migranten in Nederland zich voltrok en voltrekt, moeten we allereerst de hand in eigen boezem steken.

Wat hebben wij eraan gedaan om hen de Nederlandse identiteit bij te brengen?

Is onze zo geroemde tolerantie niet veel meer dan desinteresse?

Desinteresse in de positie waarin de nieuwe Nederlanders verkeren en desinteresse die angst verhult om uit te komen en op te komen voor de liberale waarden van onze samenleving?

Het verlichtingsdenken in tal van Europese landen valt terug te voeren op Nederlandse inspiratiebronnen.

Maar wie weet dat nog?

De VVD wenst daarom meer belangstelling voor de Nederlandse identiteit en de Nederlandse geschiedenis in het publieke debat en in het onderwijs.

Onderwijs

Is onderwijs, waar liberalen altijd ideëen over hadden – denk aan Haya van Someren-Downer – niet wezenlijk voor de inrichting van onze samenleving?

Onderwijs is daarom zo belangrijk, omdat daarin de grondtoon van de Nederlandse natie moet worden onderwezen (of het nu openbaar of bijzonder onderwijs is).

Dat is natuurlijk de achtergrond van de opvatting van de Tweede-Kamerfractie dat wij het fenomeen islamitische scholen waar misstanden heersen willen aanpakken.

Niet zoals Bos zich meende te moeten permitteren te zeggen: een aanval op de Islam. Wat een valse, lage beschuldiging!

Als de grondbeginselen van onze rechtstaat in het geding zijn, dan gaat het om onze samenleving. Om het behouden van onze waarden. Kortom om onze identiteit. Wie dan niet meestrijdt, verzaakt zijn of haar plicht.

Dus ben ik het eens met wat de minister-president schreef in januari 2002: “Een samenleving kan niet goed functioneren als er groepen zijn die de basiswaarden van die samenleving en cultuur onvoldoende kennen en eigen gemaakt hebben”.

En: ”Binnen het onderwijs moet meer aandacht aan de verbindende waarden en normen worden besteed”. En als de MP op zijn partijcongres waarschuwt voor de zuil die een “gevangenis van achterstand wordt”, dan doe ik een oproep aan het CDA om – nu liberalen en christen-democraten hierover dezelfde analyse maken – dan ook samen op te trekken om misstanden in ons Nederlandse onderwijs te bestrijden. Laten wij elkaar niet de maat nemen van de aanhankelijkheid aan een grondwetsartikel, maar in de praktijk van de dag samen aan de slag gaan. Het is urgent genoeg.

Samenhang in onze samenleving

Bent u wel eens in Rotterdam geweest? Een stad die in 2017 voor 48% uit niet-westerse immigranten zal bestaan. De meesten geen Turken of Marokkanen, maar komend uit de armere landen in deze wereld. (Reden om door te zoeken naar zinvolle vormen van ontwikkelingssamenwerking). Een stad die aantoonbaar meer problemen heeft dan de rest van Nederland of zelfs de andere grote steden van ons land. Een stad die de instroom van niet-westerse migranten niet meer kan bevatten. Een stad waarvan nu al 10% van de bevolking – 60.000 mensen – niet is ingeburgerd.

Wie zo naïef is te denken dat dit op den duur allemaal wel goed komt, zou ik willen aanraden: ga naar Charlois en IJsselmonde en kijk om u heen.

Als we niks doen, gaat de neerwaartse spiraal verder, trekken kansrijken de stad uit. Ook vele succesvolle immigranten. Komt de integratie niet van de grond en renderen investeringen in stad en inwoners niet of onvoldoende.

En zeker, wat in Rotterdam knelt, knelt in de andere grote steden van ons land. De grote 4 moeten en mogen op extra aandacht rekenen, zeker van liberale bewindsvrouwen en –mannen.

Waarom geen speciale wetgeving voor de wijken in nood?

Waarom bijvoorbeeld geen economische kansen zones om investeringen in wijken in nood te stimuleren?

Het gaat hier om een samenhangende aanpak, waarin de bestrijding van illegaliteit, overlast en criminaliteit ook hoog op de agenda moeten staan. Minister Remkes, zorg dat u uw belofte houdt en verzeker samen met uw korpsbeheerders dat er meer politie komt.

Nu zijn dit moeilijke processen en daar zijn wij historisch gezien niet zo sterk in. De ooit zo machtige Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden ging immers ten onder aan haar institutionele zwakte.

Liberalen waren altijd denkers over de staat. Is het liberalisme niet ook een filosofie van de staat? Dus moet een vernieuwingsprogram een kolfje naar onze hand zijn. Wij hebben “nieuw elan nodig voor een vormeloze zak meel” (Het beeld is van professor Ankersmit; ikzelf sprak in dit verband op de partijraad in september over de “crisis na de crisis”)

Nieuw elan dus. En waarom? Omdat aan het eind van “de laan die derwaarts gaat” een burger staat. Daar doen we het toch voor!

Nederland heeft dynamiek nodig, geen matheid.

Daarom heeft de Tweede-Kamerfractie zich in het hoofdlijnenaccoord gebonden aan de afspraak over een herziening van ons kiesstelsel. Daar werken wij ons niet onderuit mijnheer van Mierlo! Maar het moet dan wel bijdragen aan een versterking van de band tussen kiezer en gekozene in het belang van de burger. Daaraan voldoet het model-De Graaf niet.

Dynamiek, geen matheid. Daarom heeft de fractie zich gebonden aan de komst van de door burgers gekozen burgemeester.

Maar, zoals ook de VNG benadrukt, geen sterke burgemeester, zonder sterke gemeente. En ook het omgekeerde geldt: geen sterke gemeente zonder sterke burgemeester. Als het gaat zoals het zou moeten gaan, betekent de komst van de rechtstreeks gekozen burgemeester – een burgemeester volgens het “model Opstelten” wel te verstaan – een versterking van de taak en plaats van de gemeente in ons nationale bestel. De gemeentelijke autonomie erodeert al sinds jaar en dag. Liberalen zijn daar altijd huiverig voor geweest. Grijp dan nu uw kans. Zet de klok niet terug, maar breng het uurwerk in harmonie met de tijd. Ik hoop vurig dat uw vergadering morgen die zienswijze onderschrijft. In het belang van de burger van Nederland.

Elan, geen mist en matheid. Daarom heeft de Tweede-Kamerfractie ingestemd met het referendum over de Europese grondwet – als die ooit van de onderhandelingstafel komt.

De Europese Unie

Wat ervan te zeggen na deze dramatische week. Een ding staat vast: wij allen hier aanwezig moeten een tribuut brengen aan onze vice-premier Gerrit Zalm. Hij heeft stand gehouden. Hij is voor de Nederlandse en Europese belangen in de bres gesprongen. Hij verdient alle lof.

De verkiezingen voor het Europees parlement zullen natuurlijk in het licht staan van de gebeurtenissen van de afgelopen week. En de gang van zaken met het Stabiliteitspact moet onze houding bepalen bij de onderhandelingen over een nieuw Europees Verdrag als opvolger van het Verdrag van Nice. Kabinet, Kamer en VVD-fractie hebben hun voorwaarden gesteld.

Ik wil hier klare wijn schenken: zeker na deze zwarte week voor Europa moeten deze voorwaarden worden vervuld. Daar wordt niet mee geschipperd.

De minister-president en de minister van buitenlandse zaken moeten weten dat de VVD-fractie in de Tweede kamer scherp aan de wind zeilt. Van ons kunt u geen Europa-paternalisme verwachten, zoals de Volkskrant de houding van de PvdA zo raak typeerde.

In het Europa van 25 zal het er harder aan toe gaan dan in het Europa van de 6, de 9, de 12 of de 15. De opstekende storm kondigt zich al aan. Dus Balkenende en bemanning: snoer u vast voor de hoge golven die uw schip zullen beuken. Als u nu kapseist, richt u Nederland niet 1-2-3 weer op. U heeft vele bondgenoten in het eskader van de 25. Dus verzamel daar alle steun die u kunt krijgen. Strijk de vlag niet!

En als er geen Verdrag van Rome komt, is er geen man overboord.

Er staat in Europa zoveel meer op de rol dan alleen de instituties. Laat Europa de problemen aanpakken die de burger direct aangaan: innovatie, veiligheid, asiel en migratie, het landbouwbeleid, de euro, de bureaucratie en de verspilling.

Terrorisme

Sprekend over veiligheid. Een van de grootste problemen die onze wereld kent, is het terrorisme afkomstig van radicale fundamentalisten, handelend in strijd met de leer van de Islam. Op ons netvlies staan nog de afschuwelijke aanslagen in Istanbul, maar eerder ook in Marokko, Saudi-Arabië en Indonesië. Nimmer mogen en nimmer zullen wij capituleren voor fanatici die alles wat liberalen lief is om zeep willen helpen.

Het is een illusie te denken dat Nederland immuun is voor terroristische aanslagen. Wij zijn een open land, wij nemen actief deel aan internationale vredesmissies – en zijn daar trots op – en staan terecht niet te boek als vijand van de VS of Israël. Daarom is een forse aanpak van terrorisme in Nederland geen luxe maar noodzaak.

Nederland is laks op dit terrein. Zo treuzelt de minister van justitie onnodig met het aanpassen van de wet, zodat AIVD-informatie ook in het strafproces kan worden gebruikt. Dat is onbegrijpelijk en onwenselijk. Ik roep de heer Donner op dit nu eindelijk eens te regelen; anders komen wij met een initiatiefwetsvoorstel terzake. En wat is er tegen de bestaande praktijk van onze Europese partner Frankrijk, waar een onderdeel van de geheime dienst tevens opsporingsbevoegdheid heeft. Mits uiteraard de controle hierop afdoende is geregeld, is deze variant ook in Nederland tenminste het bestuderen waard.

Wie Donner zegt, zegt CDA. Ik deed al een oproep aan onze coalitie-partner en wil er nog een aan toevoegen.

Na deze week waarin de begroting van VWS aan de orde was, zou ik tot het CDA willen zeggen: werk met de VVD mee het hoofdlijnenaccoord uit te voeren. Samen met de CDA-fractie staan wij voor de opdracht onze verzorgingsstaat te hervormen. De Troonrede van september jl sprak heldere taal. Taal waarvoor het hele kabinet verantwoordelijk is.

Tart ons niet door te suggereren dat het CDA socialer en gevoeliger zou zijn dan de liberalen van de VVD. Dat is kwetsend voor de drijfveren van Hans Hoogervorst, Edith Schippers en Anouchka van Miltenburg. Ook zij zoeken naar mogelijkheden om de zwaksten te beschermen. Ook zij willen degenen die van de overheid afhankelijk zijn zekerheden bieden. Maar zij willen geen beloften doen die ze niet waar kunnen maken.

Wij willen een participatiestaat. Een staat waarin allen deelnemen. Ik heb enkele malen naar de historie verwezen. Maar vergis u niet: liberalisme is een naar de toekomst gerichte overtuiging.

Wij willen vooruit…. MET Z'N ALLEN!